

А. М. Третяк,

д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України,
Білоцерківський національний аграрний університет,
ORCID ID: 0000-0002-1154-4797

Л. А. Гунько,

к. е. н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0002-9454-744X

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.7.32

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО- ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕОРІЇ

A. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher, Bila Tserkva National Agrarian University

L. Hunko,

PhD in Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF LAND PLANNING ECONOMICS ON THE BASIS OF INSTITUTIONAL-BEHAVIORAL THEORY

Обґрунтовано, що заходи із землепорядкування, які завжди мають соціальний характер і залежні від поведінки людини (людей залучених в процес земельних відносин), в методологічну основу розвитку інституціонального середовища системи землепорядкування має бути покладено інституціональні концепції новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії. Такий підхід обумовлений тим, що економіка земельних відносин, землекористування та землепорядкування, як і будь-яка інша наука розвивається в напрямку все більшої систематизації і структуризації, а в ній є один елемент, який не піддається ніякому впорядкуванню і дисципліні — це людина. Саме людина визначає основні закономірності функціонування економіки земельних відносин, землекористування та землепорядкування, визначає, чи знаходиться вона на фазі підйому або спаду, чи знаходиться в рівновазі або тільки прагне до неї. Обґрунтовано, що інституції та інститути є ключем до розуміння взаємин між усіма суб'єктами економічної системи землепорядкування, а інституціональні зміни обумовлюють напрям її розвитку, є визначальною тенденцією сьогодення. Методологія інституціоналізації землепорядкування, по-перше, розглядає соціально-економічні системи через цілісний розвиток. Принцип цілісності дослідження соціально-економічної системи включає міждисциплінарний підхід. По-друге, індивіди отримують характеристики через призму існування інституцій та інститутів, які зумовлюють їх поведінку і взаємодію. По-третє, інституціональні зміни вимагають не тільки кількісних, але й якісних методів спостереження, де аналізуються не результати змін (наприклад, показники ефективності і зростання), а напрям, стратегія і сам процес еволюції зі з'ясуванням причин, всіх етапів і форм перетворень.

It is substantiated that land planning measures, which always have a social character and depend on human behavior (people involved in the process of land relations), the institutional concepts of the latest institutional-behavioral economic theory should be placed in the methodological basis of the development of the institutional environment of the land management system. This approach is due to the fact that the economics of land relations, land use and land planning, like any other science, is developing in the direction of increasing systematization

and structuring, and there is one element in it that does not lend itself to any arrangement and discipline — it is a person. It is the person who determines the basic regularities of the functioning of the economy of land relations, land use and land planning, determines whether it is in a phase of growth or decline, whether it is in equilibrium or only strives for it. And a person does all this by making decisions based on his preferences, expectations, knowledge, calculations, etc., that is, everything depends on how the human model is arranged in the system of land relations, land use and land planning. The institutional environment of the economy of land planning determines the nature of relations and connections between economic entities, that is, the framework for the formation of institutional actions regarding the implementation of land management measures and actions. The institutional structure implies a certain hierarchy of various institutions and institutes, which regulates human relations. The formation of the institutional hierarchy depends both on the types of institutions and institutes, as well as on the level of coverage of their action and duration of functioning. The structure of the institutional hierarchy was developed, which is superimposed on the processes in the field of land relations, land use and land planning to reduce the uncertainty of their development. The result is a complex mix of formal and informal constraints. These constraints are embedded in the language of ownership of land and other natural resources as material things and beliefs. Together, they determine the forms of ownership and organization of land use and interaction between people. For example, land is universally valued for its inherent and incredible importance from the point of view of religion, spirituality, aesthetics and opportunities for life and recreation, which determines the characterization of land values in the process of land use according to Maslow. Accordingly, it is substantiated that in the economic sphere of land planning, these are first of all models (options of adoption) of land planning socio-economic and ecological measures and actions regarding the formation of balanced land use. The imposition of restrictions using the structure of the institutional hierarchy allows you to organize the choice of options and determine the rules of the game. It was established that the institutional system in the field of land relations, land use and land planning is a set of organically interconnected institutions and institutes that are a certain logically complete, integral unity, capable of self-development and self-reproduction, as well as organizations and individuals acting in given institutional restrictions on land relations and the organization of land use. There is a certain hierarchy and subordination between institutions and institutions included in the system. Institutions and institutions are implemented in changing the behavior of actors, and therefore, the economics of land management should be considered as an institutional system taking into account the actors themselves. Property rights to land and other natural resources and enforcement of contracts (agreements) are two of the most important elements of the institutional structure. Creating a system of guaranteeing ownership rights to land and other natural resources (land system, state land cadastre and state registration of property rights) and ensuring their compliance with respect to landowners and other private individuals, the government and the institutional structure provide incentives for innovation and investment in tangible and intangible land assets and risk perception. Ensuring the effective coordination of the interests of all participants in land relations in the process of land planning, the structure of the developed logical and meaningful model of the institutional system of the economy of land planning will allow to stimulate market transactions with objects of land planning. It is substantiated that institutions and institutes are the key to understanding the relationships between all subjects of the economic system of land planning, and institutional changes determine the direction of its development, which is a defining trend today. The methodology of institutionalization of land planning, firstly, considers socio-economic systems through holistic development. The principle of the integrity of the study of the socio-economic system includes an interdisciplinary approach. Secondly, individuals receive characteristics through the prism of the existence of institutions and institutions that determine their behavior and interaction. Thirdly, institutional changes require not only quantitative, but also qualitative methods of observation, which analyze not the results of changes (for example, indicators of efficiency and growth), but the direction, strategy and the very process of evolution with clarification of the causes, all stages and forms of transformations.

Ключові слова: економіка землевпорядкування, інституціонально-поведінкова економічна теорія, земельні відносини, землекористування.

Key words: economics of land planning, institutional-behavioral economic theory, land relations, land use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економіка — це складна адаптивна соціально-поведінкова система. Складність системи визначається наявністю багатьох незалежних елементів, кожен з яких може взаємодіяти з іншим. В процесі взаємодії елементів ними спільно формується певне середовище [1]. В умовах інституціональної трансформації економіки в системі соціально-економічних наук не припиняється пошук нової парадигми економічної теорії як зводу ідей і уявлень, теоретичної та методологічної основи, яка задає вектор економічного розвитку. Однією з таких спроб є поява поведінкової економіки як науки, створеної на позитивістському підході до дослідження еко-

номічних процесів і явищ, що дає психологічне пояснення накопичення емпіричного матеріалу.

Інституціональна структура як комплекс економічних інституцій-норм і інститутів-організацій є впорядковане розташування інституціональних елементів, які відіграють важливу роль в економічній діяльності суспільства, що володіють характерними, властивими тільки їм взаємозв'язками і в сукупності своїй утворюють певну систему інституціонального характеру. Впорядкованість розташування елементів має на увазі їх точне і чітке розташування відносно один одного в масштабі всієї системи, виділення рівнів їх ієрархії і виявлення відповідних ієрархічних зв'язків. Поняття "економічні

інституції та інститути" введено в науковий обіг інституційно-соціологічним напрямком економічної теорії. Представників інституціоналізму цікавлять дві основні проблеми: економічна влада і контроль над економікою, в зв'язку з чим вони і використовують концепцію "інституціональної теорії". Враховуючи, що у процесі земельної реформи землевпорядкування як соціально-економічна інституція [2] не розвивалося, а держава від його проведення самоусунулася [3], відповідно, для розвитку економіки землевпорядкування виникла необхідність розвинути методологічні засади.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження методологічних засад розвитку економіки землевпорядкування на засадах інституціонально-поведінкової теорії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В даному дослідженні нами економічні інституції та інститути поділяються на інституції-норми і інститути-організації [4]. Під економічними інституціями розуміються правила гри в суспільстві або формально створені людьми обмеження, що формують взаємодію людей. Інституції створюють структуру стимулів обміну в громадській, політичній або економічній діяльності. Вони є як формальними законами (конституція, законодавство, права власності і т.д.), так і неформальними правилами (традиції, звичаї, кодекси поведінки). Інституції створюються людьми з метою забезпечення певного порядку і усунення невизначеності у відносинах, в тому числі і галузі земельних відносин, організації використання і охорони земель та землевпорядкування. Такі інституції разом зі стандартними обмеженнями, прийнятими в економіці, визначають набір альтернатив і таким чином визначають раціональне та стає землекористування. Інституції це набір правил, які структурують земельні відносини, організацію використання і охорони земель та землевпорядкування особливим чином, знання, якими повинні володіти всі члени суспільства. Формальні інституції часто створюються, щоб служити інтересам тих, хто контролює інституційні зміни в ринковій економіці. Погоня за власними інтересами одних може мати негативний ефект у інших. Громадські інституції, що реалізують ідеологічні та духовні потреби, впливають на суспільні організації і економічну поведінку.

Інституції в галузі земельних відносин, організації використання і охорони земель та землевпорядкування можна розглядати як складова земельного капіталу, яка може змінюватися через знецінення та нові інновації та інвестиції. Формальні закони можуть змінюватися швидко, але примус і неформальні правила змінюються повільно. І тут прикладом може служити Україна, яка пристосовує для ринкової моделі земельного ринку відповідні економічні інституції зарубіжних країн. Неформальні правила, норми, звичаї не створюються владою, вони як правило розвиваються стихійно.

Інституції повільно пристосовуються до змін навколишнього оточення, тому інституції колишні, що були ефективними, стають неефективними і залишаються такими тривалий час, так як важко повернути суспільство з історичного шляху, встановленого багато часу назад. Між інституціями і інститутами-організаціями існує різниця. У той час як інституції є набором правил і законів, які визначають взаємодію, дію окремих осіб, інститути-організації є корпоративними дійовими особами, які самі можуть бути об'єктами інституційних обмежень. Інститути мають внутрішню структуру, інституційні рамки, що визначають поведінку індивідів, які утворюють організації. Новий інституціоналізм ("неоінституціоналізм") був започаткований у працях Б. Мура "Соціальні витоки диктатури і демократії" [5], С. Хантінгтона "Політичний порядок у мінливих суспільствах" [6], Т. Скочпола "Штати і соціальні рево-

люції: порівняльний аналіз Франції, Росії і Китаю" та Р. Коуза "Природа фірми" [7]. Починаючи з Т. Веблена [8], одним з визначальних елементів інституціоналізму став еволюційний підхід до аналізу економіки. Дж. Ходжсон [9] виділяє 5 методологічних положень інституціоналізму, сформульованих ще У. Гамільтоном [10] в 1919 р.: еволюційний характер економіки; практична спрямованість теорії без зведення її до рекомендацій економічної політики; головне завдання економістів та землевпорядників як і інших фахівців — вивчення інституцій та інститутів; міждисциплінарний підхід; відмова від теорії "людина — максимізатор корисності", як нереальної і помилкової концепції.

Разом з тим, нова інституціональна економічна теорія (НІЕТ) найчастіше аналізує інституції та інститути як наслідки рішень раціональних, максимізує агентів, тому можна сказати про взаємовплив індивідів та інституцій і інститутів одне на одного. А. Ткач визначає базисні елементи дослідницької парадигми НІЕТ тріадою: права власності; трансакційні витрати; теорія контрактів [11].

Разом з тим, домінуючі системи, а існуючі системи в Україні земельних відносин, землекористування і землевпорядкування, не завжди є економічно ефективними, сучасні реалії вимагають використання не тільки економічних, але й соціальних та екологічних критеріїв поведінки. Поведінка людини як індивіда, завжди носить суспільний характер, що проявляється у тісному нерозривному зв'язку між індивідуальними діями та суспільством у цілому. За дослідженнями Ніколюка О.М. [12], основними властивостями індивіда з точки зору інституціональної теорії є: 1) взаємозв'язок його поведінки із процесом еволюції економічних систем; 2) суспільний характер дій; 3) часткова раціональність поведінки.

Виходячи із наведеного, людина як індивід власності на землю, у межах інституціоналізму — це частково раціональна особистість, суспільні дії якої лежать в основі еволюції економічних систем та елементів їх зовнішнього середовища. При цьому вплив на еволюцію економічної системи пов'язаної із земельними відносинами та організацією використання земель і інших природних ресурсів може бути непрямым. Зокрема, її поведінка у межах соціальних, правових, екологічних та ін. систем відносин опосередковано впливає на економічні системи земельних відносин. Підтвердженням цього є ідеї нової поведінкової економіки, лауреата Нобелівської премії з економіки 2017 року Річарда Талера, які відображають провідну тенденцію в економічній науці — взаємопроникнення і її взаємозв'язку з іншими науками. На думку Річарда Талера, традиційна економічна теорія застаріла: "людина раціональна" — занадто обмежена модель, щоб пояснити рішення і вчинки людей. "Ірраціональність виник не випадково і не має сенсу — навпаки, вона цілком систематична і передбачувана" [13]: "людина робить вибір зовсім не неупереджено. Його нова поведінкова економіка спрямована на переосмислення людської поведінки, особливо у сфері відносин власності на землю.

Враховуючи, що людина як індивід, є центральною фігурою в інституціональній економічній теорії, вона має значний вплив на прийняття тих чи інших рішень а інституціональна теорія в економічному аналізі буде не повною якщо не доповнити її поведінковою економічною теорією. На рис. 1 приведена логічно-сміслова схема дерева запропонованої нами новітньої інституціонально-поведінкової економіки [14].

Методологічною основою поведінкової економіки є методи експериментального дослідження, завдяки яким вдається чіткіше контролювати і відслідковувати досліджувані змінні в поведінці індивіда, а при необхідності — і відокремлювати ортодоксальне пояснення від альтернативних поведінкових концепцій [15], тобто якщо в реальному світі на будь-який аналізований об'єкт

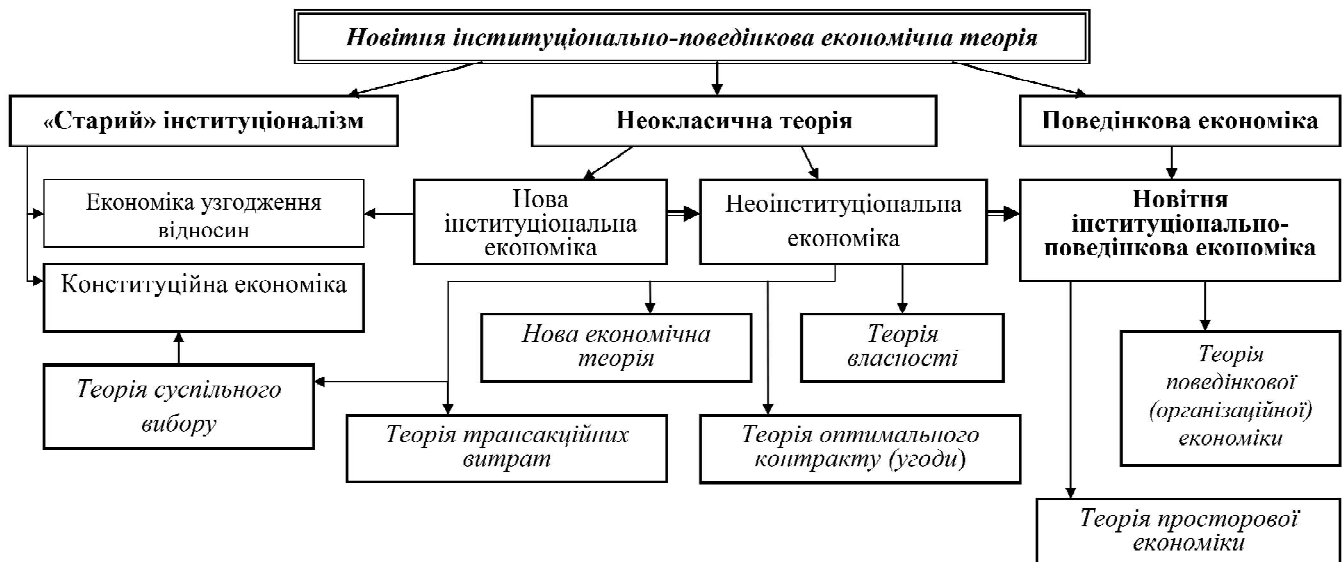

Рис. 1. Логічно-смыслову схему дерева новітньої інституціонально-поведінкової економіки

Джерело: [14].

Таблиця 1. Характерні відмінності у поведінці людини в новій поведінковій економіці Р. Талера

Номо economicus	Номо sapiens
Вільна, незалежна	Обмежена незалежність
Егоїстична	Альтруїст
Рациональна	Відносна раціональність
Знаюча	Неповнота інформації

або процес, як правило, діють одночасно кілька чинників (необов'язково економічного характеру), в умовах експерименту вчений може налаштувати умови режиму землекористування та навколишнього середовища таким чином, що в результаті вдасться оцінити вплив кожного з цих факторів окремо, незалежно один від одного [16].

В експериментальній економіці всі емпіричні перевірки теорії вимагають введення різних допоміжних гіпотез, необхідних для відповідної інтерпретації тестових спостережень [17]. Кожна перевірка теорії є комплексною перевіркою теорії в умовах, визначених допоміжними гіпотезами, при цьому допоміжними є вихідні умови, все, що входить в гіпотезу, тобто допоміжні припущення, що діяли під час перевірки теорії. Допоміжні гіпотези, що не піддаються перевірці, є основою для подальших досліджень. Оскільки передбачається, що побудова поведінкової теорії і її перевірка повинні здійснюватися в ході емпіричних досліджень, особлива увага приділяється індуктивним методам, що йде від часткового до загального.

Поведінкова економіка застосовує і нормативні методи. Визначивши коло проблем і можливі варіанти їх вирішення, поведінкова економіка знаходить варіанти поведінки індивіда і кращу стратегію поведінки, при цьому побудова нормативної концепції проходить такі етапи, як [18]:

1) пошук, документальне підтвердження і багаторазова експериментальна або емпірична перевірка виявлених феноменів, економічних явищ, які представляються аномальними виходячи з панівних теоретичних уявлень ортодоксальної науки;

2) розробка альтернативної моделі, здатної пояснювати, вловлювати дані помічені точності в діях економічних агентів, яка, в свою чергу, відрізняється від стандартної використовуваної теорії, як правило, введенням однієї або двох додаткових змінних, незалежних аргументів, що характеризують психологічні чинники, що справляють суттєвий вплив на поведінку індивідів;

3) виведення нетривіальних, заперечних наслідків з нової запропонованої моделі та їх перевірка на реаль-

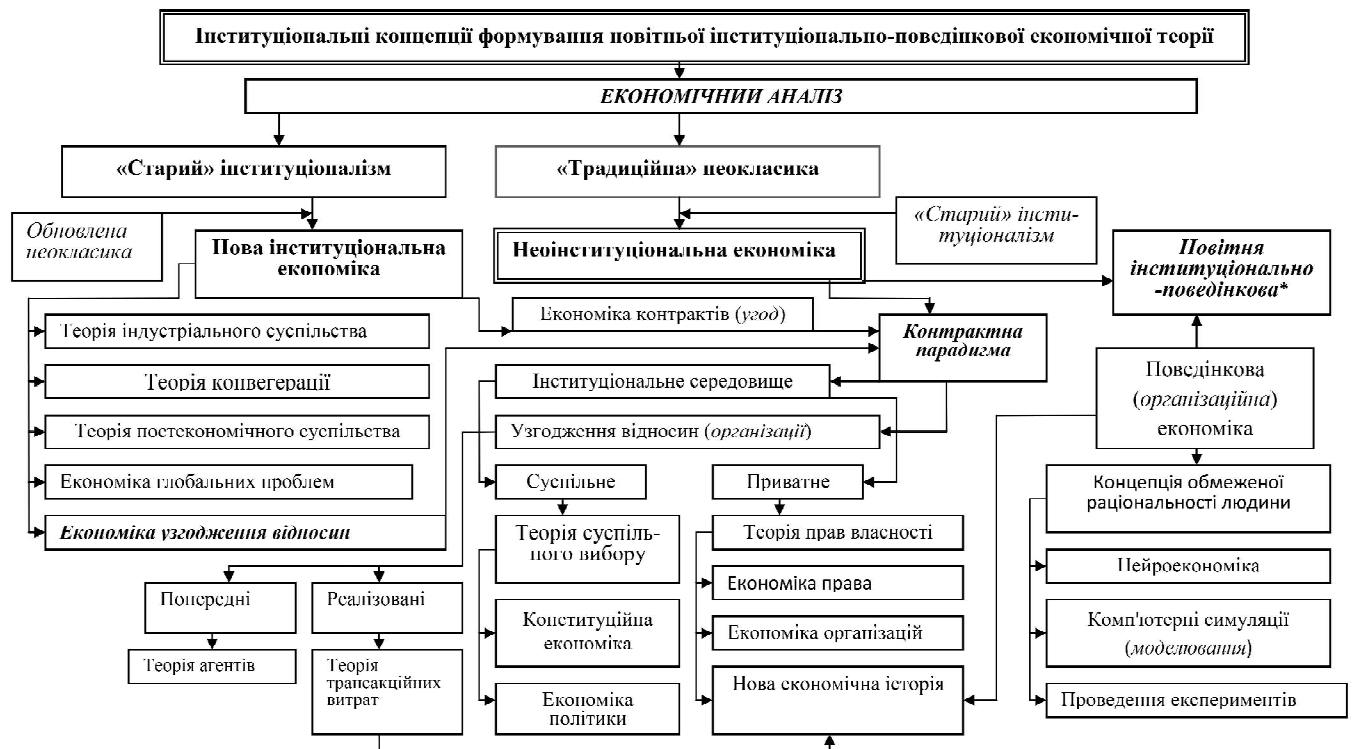
них даних з метою встановлення її прогностичної здатності в порівнянні з ортодоксальною версією.

Основними напрямками досліджень поведінкової економічної теорії в даний час є наступні [19]: теорія перспектив (теорія раціонального вибору індивіда в умовах ризику і невизначеності, теорія неочікуваною користі, виявлені типові відхилення, стереотипи в поведінці індивіда, так звані когнітивні евристички); теорія ігор і теорія торгу (поведінкові теорії ігор, концепції "справедливого рівноваги", "гри з ультиматумом" і "гри в диктатора"); теорія аукціонів, експериментальне тестування різних стратегій ціноутворення і з'ясування ступеня підтвердження наслідків традиційних моделей на реальних даних. Нова поведінкова економіка тепер поруч з номо economicus ставить номо sapiens, тим самим дозволяючи це "протиріччя" А. Сміта. Цю добру новину в новій поведінковій економіці Р. Талера можна представити наступною схемою (табл. 1).

В цьому і полягає соціологічний підхід до людини, включеної в економічну діяльність у галузі земельних відносин, землекористування та землепорядкування.

Враховуючи, що заходи із землепорядкування, завжди мають соціальний характер і залежні від поведінки людини (людей залучених в процес земельних відносин), нами приведено логічно-змістовну схему інституціональних концепцій формування новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії (рис. 2), які будуть використані для розроблення інституціонального середовища системи землепорядкування. Оскільки, економіка земельних відносин, землекористування та землепорядкування, як і будь-яка інша наука розвивається в напрямку все більшої систематизації і структуризації, в ній є один елемент, який не піддається ніякому впорядкуванню і дисципліні — таким елементом є людина. Саме людина визначає основні закономірності функціонування економіки земельних відносин, землекористування та землепорядкування, визначає, чи знаходиться вона на фазі підйому або спаду, чи знаходиться в рівновазі або тільки прагне до неї. І все це людина робить шляхом прийняття рішень, заснованих на її перевагах, очікуваннях, знаннях, розрахунках і т.д., тобто все залежить від того, як влаштована модель людини в системі земельних відносин, землекористування та землепорядкування.

Невідповідність практики і теорії є, у першу чергу, проблемою землепорядної науки, яка залишається зі слабкою версією теорії. На наше переконання, розвиток землепорядної науки логічно пов'язується з розвитком інституціонально-поведінкової економічної

* Авторське доповнення розвитку неоінституціональної економічної теорії із врахуванням обмеженої раціональності людини.

Рис. 2. Логічно-змістова схема інституціональних концепцій формування новітньої інституціонально-поведінкової економічної теорії

теорії. Економічна наука, як складова соціально-поведінкової, на сьогодні значно потужніша, ніж землевпорядна наука, та генерує нові підходи і бачення. Інституціональний аналіз та поведінковий підхід зайняв вагоме місце у розвитку економічної науки. Початкові дослідження за інституціональними спрямуваннями є і в науковців-землевпорядників. Але до цього часу не було сформовано відповідної парадигми, що дозволяла б говорити про нову — інституціональну теорію розвитку землеустрою та землевпорядкування.

Вперше в Україні про базовість саме оновленого теоретичного обґрунтування реформування вітчизняної системи землеустрою та землевпорядкування заявлено у 2008 році в Концепції вдосконалення земельних відносин в Україні [20]. Зокрема, в ній було відмічено, що головною причиною слабкої результативності земельної реформи залишається не розвиненість економічних і екологічних відносин власності на землю, системи землевпорядкування в цілому, та зокрема землеустрою і земельного кадастру. Такий стан обумовлений виключно обмежено-стандартним, техніко-інформаційним процесом управління земельними відносинами та землекористуванням, а не як більш, впливового економічного окремого явища, ефективність якого у першу чергу залежить від соціокультурних психотипів політиків, економістів, екологів, юристів, землевпорядників та інших фахівців, рівня їх здатності до самоорганізації й впливу на виконання та формування "правил гри".

З'ясування важливості соціального впливу на землевпорядну практику і науку спонукає до розбудови теорії економіки землеустрою та землевпорядкування на засадах економічної інституціонально-поведінкової теорії [21]. Такий напрям дослідження обумовлений близькими дослідженнями ряду провідних вчених західних наукових шкіл [22]. Формуючи філософську платформу розбудови інституціонально-поведінкової теорії економіки землевпорядкування, ми повинні врахувати і сучасні тенденції практики та фундаментальні напрацювання наукових шкіл, які досліджують землеустрій та землевпорядкування від "замкнутої" інформаційно-тех-

нічної системи до вагомого явища національних та глобальних соціально-економічних просторів [2; 3; 23].

Інституціональне середовище економіки землеустрою та землевпорядкування визначає характер відносин і зв'язків між економічними суб'єктами, тобто рамки формування інституціональних дій щодо реалізації землевпорядних заходів. Інституціональна структура передбачає певну ієрархію різних інституцій та інститутів, що впорядковує людські взаємовідносини. Формування інституціональної ієрархії залежить як від видів інституцій та інститутів, так і від рівня охоплення їх дії та тривалості функціонування (рис. 3).

Така ієрархічна структура інститутів ґрунтується на теорії С. Саймона, який визначив ієрархію не стільки як послідовність підпорядкованих рівнів, скільки як напівавтономні рівні, які утворюються через взаємодію набору параметрів з аналогічними швидкостями зміни та адаптації. Кожен рівень взаємодіє з вищим (більш повільним та об'ємним) через обмежений набір інформації. Приведена структура інституціональної ієрархії, накладається на процеси у галузі земельних відносин, землекористування і землевпорядкування для зменшення невизначеності, і як зауважує Д. Норт, складається з приписів і заборон, які виникають в процесі економічних змін [25]. Результатом є складна суміш формальних та неформальних обмежень. Ці обмеження вбудовані в мову відносин власності на землю та інші природні ресурси як матеріальні речі і переконання. Разом вони визначають форми власності та організації використання земель і взаємодії між людьми. Наприклад, земля повсюдно цінується за її невід'ємне і неімовірне значення з точки зору релігії, духовності, естетики і можливостей для життєдіяльності та відпочинку (рис. 4).

Відповідно, в економічній сфері землевпорядкування, це перш за все моделі (варіанти прийняття) землевпорядних соціально-економічних та екологічних заходів і дій щодо формування збалансованого землекористування. Накладання обмежень з використанням структури інституціональної ієрархії дозволяє упорядковувати вибір варіантів та визначати правила гри.

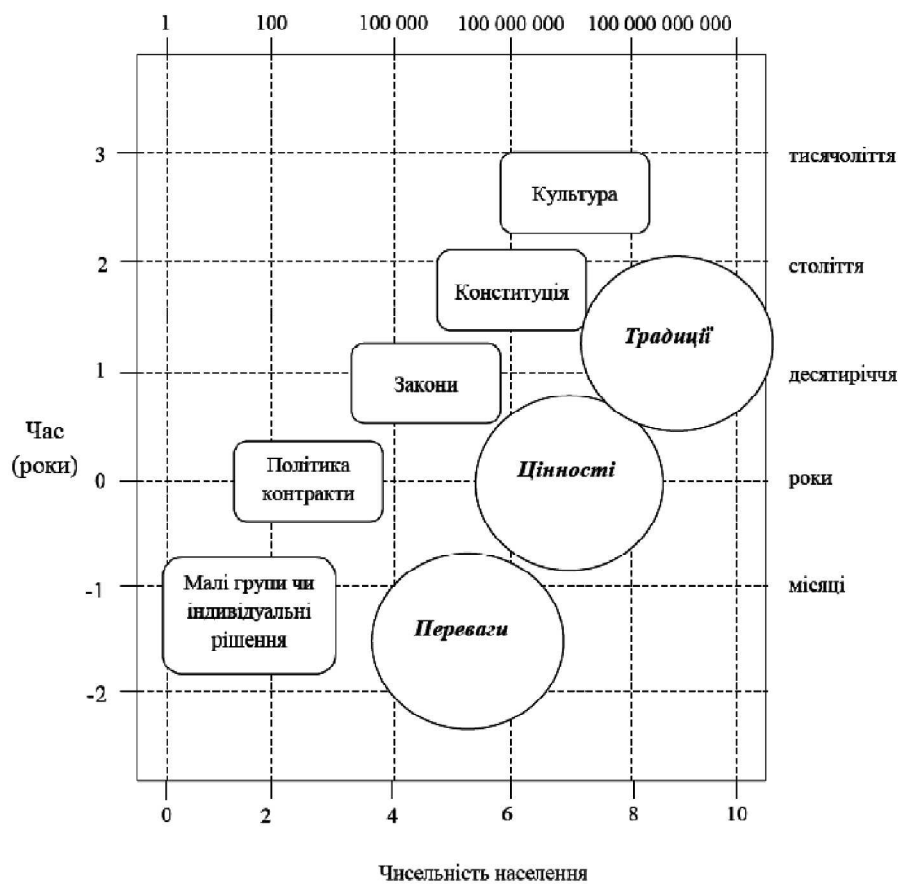

Рис. 3. Логічно-змістовна схема інституціональної ієрархії

Джерело: розроблено на основі джерела [24].

Інституціональна система у галузі земельних відносин, землекористування і землепорядкування — це сукупність органічно взаємопов'язаних інституцій та інститутів, які є певною логічно завершеною, цілісною єдністю, здатною до саморозвитку і самовідтворення, а також організацій та індивідів, які діють в заданих інституціональних обмеженнях щодо земельних відносин та організації використання земель. Між інституціями та інститутами, що входять в систему, існують певна ієрар-

хія і субординація. Інституції та інститути реалізуються в зміні поведінки акторів, а отже, економіку землепорядкування слід розглядати як інституціональну систему з урахуванням самих акторів (рис. 5).

Права власності на землю та інші природні ресурси і забезпечення виконання контрактів (угод) є двома найважливішими елементами інституціональної структури. Створення системи гарантування прав власності на землю та інші природні ресурси (землеустрою, державного земельного кадастру і державної реєстрації речових прав) та забезпечення їх дотримання відносно землевласників і інших приватних осіб, уряд та інституціональна структура дають стимули для інновацій і інвестицій в матеріальні і нематеріальні земельні активи та сприйняття ризиків. Забезпечуючи ефективне узгодження інтересів всіх учасників земельних відносин в процесі землепорядкування, інституціональна структура стимулює ринкові транзакції із об'єктами землепорядкування. Аналіз інституцій та інституціональних систем ґрунтується на таких загальних методологічних принципах порівняльних інституційних досліджень: холістичний підхід, тобто фокус аналізу спрямовується на розгляд системи загалом, а не на поведінку індивідів;

розробка універсальної та системно-нейтральної мови для опису досліджуваних систем; визначення системи, що вивчається через інституціональну структуру (інституціональний підхід передбачає побудову базової структури інституцій і інститутів або інституціональних форм); формування на цій основі типології таких систем (порівняльно типологічний метод аналізу); інтерпретативна методологія, яка знаходить своє вираження у виявленні латентних узагальнених структур і потім ро-

Рис. 4. Характеристика цінностей землі в процесі землекористування за Маслоу

Джерело: [26].

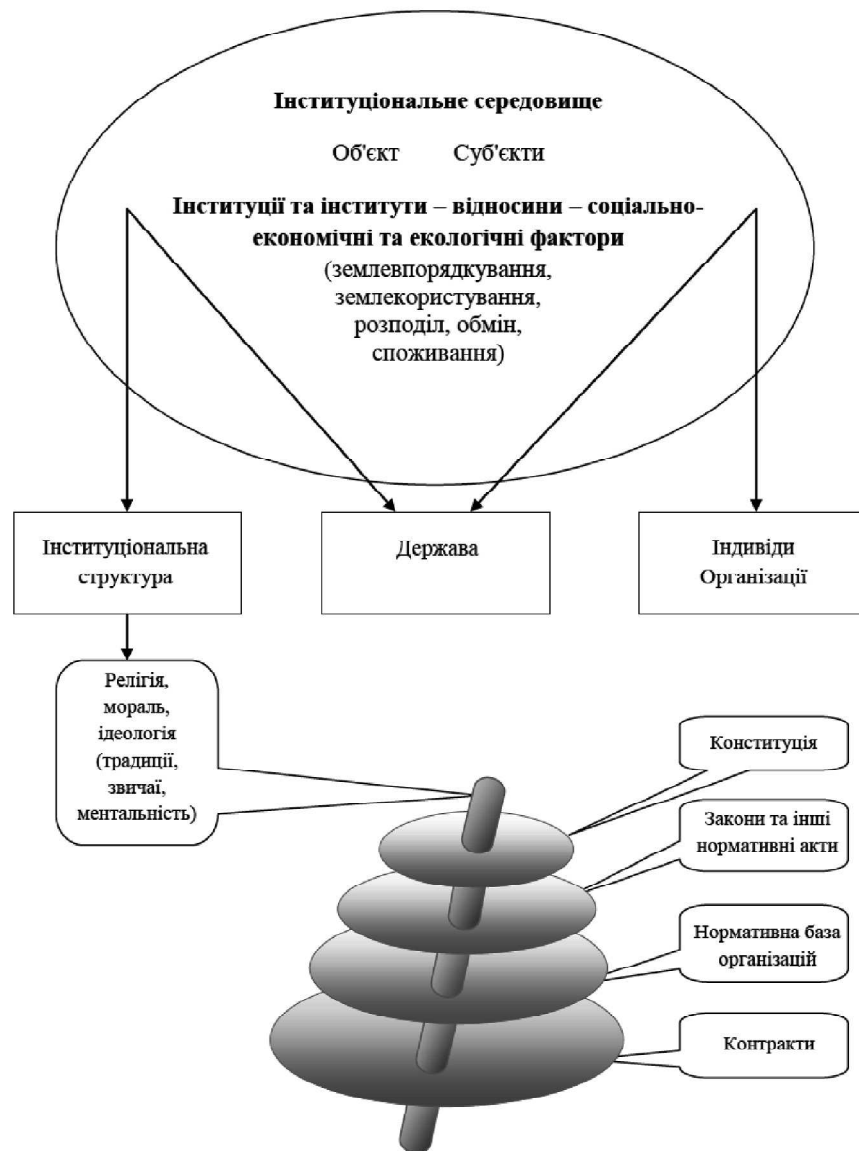

Рис. 5. Логічно-змістова модель інституціональної системи економіки землевпорядкування

зумінні конкретних соціальних систем як їх окремих випадків.

ВИСНОВКИ

Усвідомлення того, що інституції та інститути є ключем до розуміння взаємин між усіма суб'єктами економічної системи землевпорядкування, а інституціональні зміни обумовлюють напрям її розвитку, є визначальною тенденцією сьогодення. Інституціоналізація землевпорядкування, по-перше, розглядає соціально економічні системи через цілісний розвиток. Принцип цілісності дослідження соціально-економічної системи включає міждисциплінарний підхід. По-друге, індивіди отримують характеристики через призму існування інституцій та інститутів, які зумовлюють їх поведінку і взаємодію. По-третє, інституціональні зміни вимагають не тільки кількісних, але й якісних методів спостереження, де аналізуються не результати змін (наприклад, показники ефективності і зростання), а напрям, стратегія і сам процес еволюції зі з'ясуванням причин, всіх етапів і форм перетворень.

Література:

1. Arthur W. B. Inductive Reasoning and Bounded Rationality. American Economic Review. 1994. Vol. 84, № 2. P. 406—411.

2. Третьак А. М., Третьак В. М., Прядка Т. М., Капінос Н. О. Наукова гіпотеза трактування землевпорядкування як соціально-економічної інституції. Економіка та держава. 2021. № 5. С. 8—14.

3. Третьак А.М. Землеустрій в Україні: теорія, методологія: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2013. 488 с.

4. Третьак А. М., Третьак В. М., Прядка Т. М., Капінос Н. О. Інституціалізація розвитку системи землеустрою та землевпорядкування. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 37—42.

5. Moore B. The Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of The Modern World. Boston, 1966.

6. Huntington S. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Oklahoma, 1991.

7. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Пер. с англ. Б. Пинскера. М.: Дело ЛТД, 1993. 192 с.

8. Веблен Т. Теория праздного класса. М.: Прогресс, 1984. 110 с.

9. Ходжсон Дж. Какова сущность институциональной экономической теории? / Пер. с англ. Journal of Economic Issues. 2000. Vol. 34, Issue 2. P. 317—330.

10. Hamilton W. Institution. Encyclopedia of the Social Sciences. New York, 1932. 84 p.

11. Інституціональна парадигма цивілізаційного розвитку: монографія: у 4 кн. кн. 1: Інституціональні перед-

умови соціально-економічного розвитку / А. Ткач та ін. Запоріжжя: ГУ ЗІДМУ, 2007. 276 с.

12. Николіук О.М. Інституціональна економіка: ключові положення та основні поняття. Сталий розвиток економіки. 2013. № 5. С. 43—50.

13. Талер Р. Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать. М.: Эксмо, 2017. 4 с.

14. Третяк А. М. Третяк В. М. Новітня інституціонально-поведінкова економічна теорія: сутнісні ознаки для економіки землекористування. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю екон. освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, у 2 ч. Ч. 1, м. Харків, 3—4 жовт. 2019 р. Харків, 2019. С. 251—255.

15. Coursey D. L., Smith V. L. Experimental Tests of an Allocation Mechanism for Public, Private or Externality Goods. Scandinavian Journal of Economics. 1984. Vol. 86. P. 468—484.

16. Левин А. Нестандартная экономика Д. Ариэли. Троицкий вариант. 2008. № 6 (818). С. 12—13.

17. Смит В. Экспериментальная экономика. М.: ИРИСЭН, 2008. С. 808.

18. Шлиссер Э. Экономическая теория и эксперимент: И. Ньютон, М. Фридмен и В. Смит. Вопросы экономики. 2007. № 3. С. 55—70.

19. Павлов И. А. Поведенческая экономическая теория — позитивный подход к исследованию человеческого поведения (научный доклад). М.: ИЭ РАН, 2007. 62 с.

20. Третяк А. М. Концепція вдосконалення земельних відносин в Україні. Землевпорядний вісник. 2006. № 3. С. 27—30.

21. Tretiak A., Tretiak V., Priadka T., Kapinos N. The institutional theory trend of land organization and land planning development. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. № 1. С. 12—18.

22. Ха-Юн Чанг. Економіка: інструкція з використання. 2-ге видання. Переклад з англ. Андрій Лапін. К.: Наш формат. 2016. 400 с.

23. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Капінос Н. О. Тренд інституціональної теорії розвитку землеустрою та землевпорядкування. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2021. № 1. С. 20—32.

24. Holling C. Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems. Ecosystems. 2001. Vol. 4. Iss. 5. P. 393.

25. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений. М.: ГУ-ВШЭ, 2010. 256 с.

26. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія / А. М. Третяк та ін.; за заг. ред. А. М. Третяка. Біла Церква: ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. 227 с.

References:

1. Arthur, W. (1994), "Inductive Reasoning and Bounded Rationality", American Economic Review, vol. 84, no. 2, pp. 406—411.

2. Tretiak, A. Tretiak, V. Priadka, T. and Kapinos, N. (2021), "Scientific hypothesis of the interpretation of land planning as a socio-economic institution", Ekonomika ta derzhava, vol. 5, pp. 8—14.

3. Tretiak, A. (2013), Zemleustriy v Ukraini: teoriia, metodolohiia [Land organization in Ukraine: theory, methodology], OLDI-PLUS, Kherson, Ukraine.

4. Tretiak, A. Tretiak, V. Priadka, T. and Kapinos, N. (2021), "Development of land planning system based on the latest institutional and behavioral theory", Ekonomika ta derzhava, vol. 6, pp. 27—33.

5. Moore, B. (1966), The Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of The Modern World, Beacon Press, Boston, USA.

6. Huntington, S. (1991), The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century, University of Oklahoma Press, Oklahoma, USA.

7. Coase R. (1993), Firma, rynok i pravo [Firm, market and law], Delo LTD, Moscow, Russia.

8. Veblen, T. (1984), Teoriya prazdnogo klassa [Theory of the idle class], Prohress, Moscow, Russia.

9. Hodgson, J. (2000), "What is the essence of institutional economic theory? Trans. with English", Journal of Economic Issues, vol. 34, Issue 2, pp. 317—330.

10. Hamilton, W. (1932), Institution. Encyclopedia of the Social Sciences, New York, USA.

11. Tkach, A. Ilyin, V. Tkach, T. Bal-Vozhnyak, T. Vozhnyak, M. Zadaya, A. Ivashina, O. Kuzminov, S. and Petrunya, Yu. (2007), Instytutsional'na paradyhma tsyvilizatsijnoho rozvytku [Institutional paradigm of civilizational development], GU ZIDMU, Zaporizhzhia, Kyiv, Ukraine.

12. Nikoliuk, O.M. (2013), "Institutional Economics: Key Concepts and Basic Concepts", Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 5. p. 43—50.

13. Thaler, R. (2017), Novaia povedencheskaia ekonomika. Pochemu liudy narushaiut pravyla tradytsyonnoj ekonomiky u kak na etom zarabotat' [New behavioral economics. Why people violate the rules of traditional economics and how to make money from it], Eksmo, Moscow, Russia.

14. Tretiak, A.M. and Tretiak, V.M. (2019), "The newest institutional-behavioral economic theory: essential features for the economics of land use", Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi 90—richchiu ekonomichnoi osvity v KhNAU im. V.V. Dokuchaieva [International conference], Kharkiv national agrarian University, Ukraine, pp. 251—255.

15. Coursey D.L. and Smith V.L. (1984), "Experimental Tests of an Allocation Mechanism for Public, Private or Externality Goods", Scandinavian Journal of Economics, vol. 86, pp. 468—484.

15. Coursey, D.L. and Smith, V.L. (1984), "Experimental Tests of an Allocation Mechanism for Public, Private or Externality Goods", Scandinavian Journal of Economics, vol. 86, pp. 468—484.

16. Levin, A. (2008), "Non-standard economy of D. Ariele", Troitskyj variant, vol. 6 (818), pp. 12—13.

17. Smith, V. (2008), Eksperymental'naia ekonomika [Experimental economics], YRYSEN, Moscow, Russia.

18. Shlisser, E. (2007), "Economic theory and experiment: I. Newton, M. Friedman and V. Smith", Voprosy ekonomiky, vol. 3, pp. 55—70.

19. Pavlov, I.A. (2007), Povedencheskaia ekonomicheskaya teoriya — pozytyvnyj podkhod k issledovaniyu chelovecheskogo povedeniya (nauchnyj doklad) [Behavioral economic theory — a positive approach to the study of human behavior (scientific paper)], YE RAN, Moscow, Russia.

20. Tretiak, A.M. (2006), "Concept of improvement of land relations in Ukraine", Zemlevporodnyy visnyk, vol. 3, pp. 27—30.

21. Tretiak, A. Tretiak, V. Priadka, T. and Kapinos, N. (2021), "The institutional theory trend of land organization and land planning development", Zemleustriy, kadastr i monitorynh zemel', vol. 1. pp. 12—18.

22. Ha-Yun, Chang. (2017), Ekonomika: instrukttsiia z vykorystannia [Economics: a user's guide], 2nd ed. Nash format, Kyiv, Ukraine.

23. Tretiak, A.M. Tretiak, V.M., Pryadka, T.M. and Kapinos, N. (2021) "Trend of institutional theory of land development and land management", Zemleustriy, kadastr i monitorynh zemel', vol. 1, pp. 20—32.

24. Holling, C. (2001), "Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems", Ecosystems, vol. 4, Iss. 5, pp. 393.

25. North, D. (2010), Ponymanye protsessa ekonomicheskikh yzmeneniy [Understanding the process of economic changes], SU- HSE, Moscow, Russia.

26. Tretiak, A. (2021), Upravlinnia zemel'nymy resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2022 р.